

УДК 123.1:004.9

ПРО СВОБОДУ І БЕЗПЕКУ ЛЮДИНИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кострікова А.Ю.

e-mail: anna.kostrikova@nure.ua

Науковий керівник – к.філос.н., доц. Горячковська Г.М.
Харківський національний університет радіоелектроніки, каф. СГН
м. Харків, Україна

This paper examines the problem of human freedom in the digital age. Digital technologies provide new opportunities for communication, access to information and participation in social life. At the same time, they create new challenges related to digital surveillance, manipulation of information and the use of personal data. Special attention is paid to the role of social networks and artificial intelligence technologies. The article also discusses the importance of digital rights and the balance between freedom, security and responsibility in the digital environment.

Сьогодні цифрові технології стали невід'ємною частиною життя людини. Соціальні мережі, онлайн-платформи, штучний інтелект та різні цифрові сервіси використовуються щодня для спілкування, навчання, роботи та отримання інформації. Цифрове середовище розглядають як простір, який розширює свободу людини. Завдяки інтернету ми маємо доступ до великої кількості знань, можемо вільно висловлювати свою думку та спілкуватися з людьми з різних країн. Люди можуть брати участь у суспільних дискусіях, створювати власний контент або поширювати інформацію, яка раніше була доступна лише через традиційні медіа. Також цифрові технології дають можливість швидко організовувати різні громадські ініціативи або підтримувати важливі соціальні проекти.

Проте, разом із цими можливостями, виникає і важливе питання: *чи справді цифрові технології роблять людину більш вільною, чи навпаки можуть створювати нові форми залежності та контролю?* Тому дослідники, які вивчають права людини у цифрову епоху, часто говорять про подвійний характер цифровізації. З одного боку, вона розширює можливості реалізації прав людини. Наприклад, право на інформацію або свободу слова стало легше реалізувати саме завдяки інтернету. Людина може отримувати інформацію з різних джерел, порівнювати різні точки зору та формувати власну позицію. З іншого боку, цифрове середовище створює нові ризики. Серед них – збір і використання персональних даних, цифровий нагляд та можливість маніпулювання інформацією. Онлайн-сервіси збирають велику кількість даних про користувачів: їхні інтереси, місце знаходження, пошукові запити або покупки. Такі дані можуть використовуватися для реклами і впливати на те, яку інформацію людина бачить у мережі. У цьому контексті часто згадують поняття *цифрових прав*.

Зазвичай під ними розуміють права людини, які діють у цифровому середовищі. Тобто це сучасна форма вже існуючих прав – наприклад, права на приватність, доступ до інформації або свободу вираження поглядів в інтернеті. Однак у цифрову епоху ці права потребують постійної уваги, уточнень і додаткового захисту, оскільки технології розвиваються дуже швидко і створюють нові виклики [1, с.18-19].

Особливо помітною сьогодні є проблема інформаційного впливу через соціальні мережі. Алгоритми багатьох платформ створені так, щоб утримувати увагу користувачів якомога довше. Тому вони часто поширюють контент, який викликає сильні емоції: обурення, страх або захоплення. У результаті неправдива або маніпулятивна інформація може дуже швидко поширюватися серед великої кількості людей. Це може впливати не лише на думку окремих користувачів, але й на суспільні процеси загалом. З розвитком штучного інтелекту показовою стала проблема *дипфейків* – відео або аудіо, які виглядають дуже реалістично і можуть імітувати відомих людей або політиків [2]. Інколи стає складно відрізнити правдиву інформацію від фальшивої. І вже зараз така технологія використовується не лише для розваг, але й для суспільно-політичних маніпуляцій, для поширення дезінформації [3].

Отже, все важливішим питанням виглядає баланс між свободою та безпекою в цифровому середовищі. Зокрема, в Європі обговорюється ініціатива *Chat Control*, яка передбачає перевірку приватних повідомлень для виявлення незаконного контенту [4]. Такі заходи можуть допомогти боротися зі злочинами або небезпечними матеріалами в інтернеті. Проте водночас вони викликають дискусії щодо можливого порушення приватності та посилення цифрового контролю. У цьому випадку виникає складне питання: як забезпечити безпеку в інтернеті і водночас не обмежити основні права людини.

У філософії свобода традиційно розглядається разом із відповідальністю. Багато мислителів підкреслювали, що свобода без відповідальності може призвести до зловживань. І у цифровому середовищі це питання все більш актуальне. Користувачі можуть дуже швидко поширювати інформацію, але не завжди замислюються про наслідки своїх дій. Поширення неправдивих новин або образливих повідомлень може мати серйозні наслідки для інших людей. Тому на порядку денному питання: *хто повинен нести відповідальність за поширення неправдивої або небезпечної інформації – виробник систем ШІ, виробник контенту, користувач, цифрові платформи чи держава?* Адже всі ці сторони певною мірою впливають на інформаційне середовище. Певною відповіддю на ризики впровадження ШІ став перший європейський Закон про Штучний інтелект [5], в якому встановлено низку заборон щодо використання підсвідомих, маніпулятивних або оманливих методів впливу, заборони щодо використання вразливостей, щодо умов використання систем біометричної

категоризації, соціального оцінювання та інших способів впровадження систем ШІ. Закон більшість зобов'язань покладає на постачальників (розробників) систем штучного інтелекту з високим рівнем ризику та користувачів, якими визнає фізичних або юридичних осіб, що впроваджують системи штучного інтелекту в професійній якості, а не кінцевих користувачів, на яких це впливає.

Отже, маємо визнати, цифрова епоха створює певний парадокс. З одного боку, технології відкривають нові можливості для свободи людини: доступ до інформації, можливість спілкування та самовираження. З іншого боку, ці самі технології можуть використовуватися для маніпуляцій, інформаційного тиску або контролю. І проблема свободи у цифровому суспільстві полягає не лише у розвитку технологій, але й у тому, як суспільство навчиться ними користуватися. Важливу роль тут відіграють цифрова і правова грамотність та критичне мислення. Саме вони допомагають людям краще розуміти інформацію, перевіряти джерела, не піддаватися маніпуляціям, піклуючись про свою свободу і безпеку.

Список використаних джерел:

1. Петришин О. В., Гиляка О. С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. Т. 28. № 1. С. 17–35.

2. ШІ, дипфейки та тиск на емоції: як соцмережі перетворилися на платформи з поширення брехні. MediaSapiens (Detector Media). URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/38787/2025-12-30-shi-dypfeyky-ta-tysk-na-emotsii-yak-sotsmerezhi-peretvorylysy-na-platformy-z-poshyrennya-brekhni/> (дата звернення: 12.03.2026).

3. Яблонь В. Маніпулятивні впливи ШІ в медіа та шляхи їх врегулювання / 29-й Міжнародний молодіжний форум «Радіоелектроніка та молодь у XXI столітті». Зб. матеріалів форуму. Т. 9. Харків: ХНУРЕ. 2025. 84 с. С. 31–33. <https://drive.google.com/file/d/1koimK9BZJARWDvje19OiED2zLqpOYqv/view>

4. Chat Control виходить на фінішну пряму: як Європа пробує встановити цифровий контроль. MediaSapiens (Detector Media). URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/38830/2026-01-12-chat-control-vykhodyt-na-finishnu-pryamu-yak-ievropa-probuie-vstanovyty-tsyfrovyy-kontrol/> (дата звернення: 12.03.2026).

5. High-level summary of the AI Act | EU Artificial Intelligence Act. EU Artificial Intelligence Act | Up-to-date developments and analyses of the EU AI Act. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/high-level-summary/> (date of access: 04.03.2025).